

סימן א'

בדין רוצחים שאנסו ישראל, לקרוע ספר תורה בידים ולבוותו.

שאלה : ביום ד' אלול תש"א עשו הגרמנים ציד על חיות משוטטות כגון כלבים וחתולים ואספו אותם לבית המדרש החדש (די נייע קלויו, סלבודקה) והמיתו אותם במיתת יריה. אולם דעתם של הודים הארורים ימ"ש לא נתקררה בזה שחיללו את הקודש והפכו מקום תורה ותפלה לבית מטבחים של כלבים וחתולים ולמדמנה של נבלות סרוחות, אלא שכינסו המוני יהודים שיראו בחילול מקום מקדשם, ולא עוד אלא שהכריחו יהודים אחדים שיקרעו במו ידיהם ספר תורה וביריעותיו יכסו את נבלות החיות ההרוגות, והנה אלה היהודים שהכריחו אותם לחזות בכזיון ספר התורה איך שנקרע לגזרים, והמכתב מכתב אלקים מגואל בדם טמא של נבלות ומעופר בעפר הארץ. באו בשאלה לפני הנאב"ד דקובנה זצ"ל שיתקן תשובה על כל האנשים שהיו באותו מעמד איום וכפרט על האנשים שהכריחו לבוות במו ידיהם את התורה, לקורעה ולעולל בעפר קרנה, וכן על כל תושבי הגיטו שלאזניהם הגיעה השמועה לא טובה על בזיון תורת דת יומים, כי הקהל ראה בזה אות מן השמים שיצא הקצף על כל העדה ולכן מן הראוי שכולם יקבלו עליהם תענית ותשובה ויפילו תחינתם לפני שוכן מעונה שירחם על עמו, יאמר לשטן הרף ולמשחית יאמר די. והיות שאז תקפה על הנאב"ד דקובנה מחלתו הטיל עלי לעיין בדבר ולאחר העיון להחליט כדת מה לעשות בכל הנוגע לתיקון התשובה והכרזת התענית כדי לאמץ ברכים כושלות ולאמץ לב הנדכאים והמעונים יושבי הגיטו.

תשובה : במס' מועד קטן דף כ"ו ע"א גרסינן, אמר ר' חלבו אמר רב הונא הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד

ספר תורה שנשרף או שנפל

אהרן ישעיה שכטר

- (1) **מ"ק (כו)** א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב, שנאמר אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים. רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קמיה דרבי אבא בעא לאפנויי שקליה לטוטפתיה אחתיה אבי סדיא אתאי בת נעמיתא בעא למיבלעיה, אמר השתא איחייבין לי שתי קריעות! א"ל מגא לך הא והא בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה.
- (2) **ט"ז יר"ד (שמ:כד)** משמע דוקא בשריפה, אבל בשאר כליון לא. וכ"פ ב"י דהכי משמע בירושלמי. ולא משמע הכי בגמרא שלנו וכו', ובירושלמי אמרו בלשון זה: לא אמרו אלא על ס"ת ששרפו מלך ישראל בזרוע, והנה ע"כ מלך ישראל לאו דוקא כמו שכתב הב"י גופיה, והוא משמעות כל הפוסקים, ממילא נמי מה שזכר שריפה, הוא נמי לאו דוקא כיון דבגמרא שלנו ליתיה, ע"כ ודאי שריפה לאו דוקא וכ"פ מ"ח ז"ל.
- (3) **גמ' יבמות (צו:)** לא כך היה המעשה בבית הכנסת של טבריא בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי עד שקרעו ספר תורה בחמתן, קרעו ס"ד? אלא אימא שנקרע ס"ת בחמתן והיה שם רבי יוסי בן קיסמא, אמר תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים וכן הוה.
- (4) **בשר'ת חיים שאל (ח"א סי' יב)** למרן החיד"א ז"ל כתב, עד שאתה שואלני אם הרואה חייב להתענות, אעיקרא דדינא הא דפשיטא לך ולכל המון ישראל שמי שהיה בידו ס"ת ונפל שחייב להתענות, אינו מפורש בש"ס ובראשו, אמנם מנהג ישראל שגם אשר יפלו מידו התפלין מתענה, וכ"ש מי שיפול מידו ס"ת. ובשגם סברא הוא שצריך כפרה מפני שבא זלזול לס"ת על ידו, לא נתבאר בש"ס ובפוסקים הראשונים. וע"ע למהר"ם ב"ח בכפ"ת (סוכה מא:): דיליף מהש"ס שכשנופלים התפלין הוא זלזול, ונהגו להתענות לכפר העון. ועל"פ הרואים אין לחייבם בתענית, שהרי גבי הרואה ס"ת שנשרף לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה וכו'. ונהי שמי שנפל הס"ת מידו טוב שיתענה, ומה גם שהמנהג הוא להתענות אפילו נפלו תפלין מידו. אבל הרואה ס"ת אין לחייבו תענית מן הדין. ונראה עוד שמכיון שלא נזכר בש"ס ופוסקים שמי שנפלו תפלין מידו שיתענה, יש להקל לתשושי כח, שבמקום תענית יתנו צדקה לכפרתם. ולא אכחד כי באיזה מקום נפל ס"ת מיד הנושא, וגזר הרב תענית בה"ב לכל הקהל. ואיברא שרב שמקום לפי ראות עיניו יגזור ויתקן כדי שיזהרו לעתיד והכל לפי מקומו ושעתו.
- (5) **ירושלמי סוטה (פ"ז ה"ד)**, ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, וכי יש תורה נופלת, שמעון בן יקים אומר זה החזן שהוא עומד. ופ"י הרמב"ן עה"ת (פר' כי תבא כז כו), ר"ל זה החזן שאינו מקים את ספרי התורה, להעמידן כתקנן שלא יפולו.
- (6) **שר'ת יביע אומר (ח"ב א"ח סי' כ"ח)** וז"ל ונראה לפע"ד שאם אירע למלמד תינוקות שנפל ס"ת מידו, יש לפטרו מן התענית, כדי שלא ימעט במלאכת שמים. והואיל ומצד הדין פטור להתענות אינו רשאי להחמיר. ומכ"ש כשנפלו התפלין מידו. ודי בשניהם בנתינת צדקה. ולא עוד אלא שאף בכל ת"ח היה נ"ל להקל בזה, כדי שלא ימעט מלימודו וכו'. הן אמת כי אמרו בירושלמי (פ"ז דדמאי ה"ג), גבי שכיר, שלא ירעיב עצמו, ולא יסגף עצמו, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעה"ב. ר' יוחנן אזל לחד אתר אשכח ספרא איינוס. (שמצא מלמד תינוקות שהיה מעונה) אמר להו מהו כן, אמרו ליה ציים, א"ל אסור לך, ומה אם מלאכת בשר ודם את אמר דאסור, מלאכתו של הקב"ה לא כ"ש! וכ"פ הרמ"א להל' בחור"מ (סי' שלג ס"ה). אולם כל זה אינו אלא כשמתענים תענית יחיד, אבל בתעניות צבור פשיטא דמחייבי. ואדעתא דהכי שוכרם בעה"ב, ואין בזה חשש גזל כלל.
- (7) **רמב"ם (פ"י מהל' ס"ת ה"י)** לא ירוק אדם כנגד ספר תורה, ולא יגלה ערוותו כנגדו, ולא יפשוט רגליו, ולא יניחנו על ראשו כמשאוי. ולא יחזיר אחריו לספר תורה, אלא אם כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים.
- (8) **שו"ע א"ח (קלה:יד)** בני אדם החבושין בבית האסורין אין מביאים אצלם ס"ת אפי' בר"ה ויוה"כ. הגה. והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד אבל אם מכינים לו ס"ת יום או יומים קודם, מותר (אור זרוע הגהות אשרי פ"ג דברכות ואם הוא אדם חשוב בכל ענין שרי.

שצח מנחת פרשת וילך אשר

***

ולא חמלו, ורק אח"כ יצאו להלחם בישראל, הרגו ולא חמלו על שארית ישראל, כי נשמת העם בספר תורה קשורה והא בהא תליין. ישראל ואורייתא, היהודי וחט"ת כרוכים יחד מן השמים, ולעתים כרוכים עלו גם עלו בסערה השמימה!

הנה שנינו במסכת עב"ז י"ח ע"א "ת"ר כשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו אמר לו חנינא אחי אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו וחרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לך בחיקך אמר לו מן השמים ירחמו אמר לו אני אומר לך דברם של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש... אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לבקרו והספידוהו הספד גדול ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו הביאוהו וזכרוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגים של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מחרה אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אלמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידו רבי מה אתה רואה אמר להם גליון נשרפין ואותיות פורחות"

ובתוס' שם כתבו "מה אתה רואה - שהיה לו לראות שום דבר תימה או מלאכים או דבר אחר א"נ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעים מהר".

וכפטיש יפוצץ סלע ניתנה רשות להוסיף ולבאר, ואפשר דשאלת התלמידים לא על ראית עיני בשך בלבד היתה אלא אף על ראית עיני השכל והלב, הימים היו ימי עברה וזעם ימי ציה וצלמות של גזירות קשות ואבדון ואין לך יום שאין קללתה מרובה משל חברתה, והנה גדול הדור אשר אמרנו בצלו נחיה עולה בסערה חשמימה וזעקת היאוש בקעה מתוך לבם חשכו "רבי מה אתה רואה" היש תקוה לאחריתנו היש שכר לפעולתינו הלא כצאן בלי רועה נשארים אנו.

וענה רבי חנינא בן תרדיון אל יפול רוחכם, ואל ירך לבבכם יש תקוה לאחריתך ויש שכר לפעולתך "גוילין נשרפין", מלכות הרשע יכולה לשרוף ולכלות את גופנו המשול לגויל של ספר תורה, אך נשמת האומה הישראלית אינה בת כליון "ואותיות פורחות", נשמות ישראל הקשורות לאותיות התורה פורחות באויר ובעת שיעלה רצון לפני ית"ש יחזרו האותיות ויקבעו במקומם ושוב יקהילו קהילות ברבים שכבר הבטיח הקב"ה כי לא תשכח מפי זרעו.

הלא אדם מישראל נמשל לספר תורה כמבואר בשבת ק"ה ע"ב "העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לרואה ס"ת שנשרף", גופו משול לקלף של הס"ת ונשמות ישראל קשורים לאותיות התורה כמבואר בקדושת לוי ובנפש החיים וכ"כ הפני יהושע כמובא לעיל דכל אחד מבני" קשור לאחד מאותיות התורה כנ"ל והעומד על המת בשעת יציאת נשמה שבו כלה הגוף והנשמה פורחת הוא כרואה ס"ת שנשרף ואותיות פורחות).

ודוקא הנהגה זו למעלה מן הטבע ומן השכל במסי"נ הביאה לחורבן רומי והצלת ישראל כמבואר בתוס' בעבו"ז (ב' ע"ב), בשם "מעשה מרכבה" ד"במעשה דרחב"ת נגזר על רומי חורבן גדול" והדברים נפלאים.

ונראה עוד דכשאמר התנא הגדול רבי חנינא בן תרדיון "אותיות פורחות" כונה כפולה היתה לו, לעת הזאת האותיות פורחות באויר, ובעת שיעלה רצון לפניו ית"ש הם עתידין לפרוח מחדש וליתן פרי עץ חיים בבנין התורה הנצחית לעולם ולעולמי עולמים!